

KERTINĖ PARAŠTĖ

Prarastas vartotojas Markso moksle

Norint susigaudyti dvidešimtojo šimtmečio visuomeniniuose ir net filosofiniuose klausimuose, nėra įmanoma išvengti susitikimo su marksizmu. Marksizmas yra davęs pradžią dviem didelėms politinėms kryptims: socializmui ir komunizmui. Jeigu socializmas šiandien yra toks politinis faktoriaus, kuris ieško naujų kelių, tai komunizmas ligi šiol nerodė sugebėjimo patį save studijuoti. Bet šiandien lietuvių tautai išsilaisvinus iš komunistinės okupacijos ir jai taip ilgai išgyvenus komunistinės sistemos valdymą, marksizmo objektus studijavimas darosi tiesiog gyvenimiška aktualybė.

Dėl to lietuviui kultūrininkui ir visuomenininkui šiandien nėra kitos išeities, kaip, norint rasti teisingą kelią, kuriuo toliau reikėtų eiti, teisingai pažinti marksizmą. Praėjusių metų Ateities studijinio savaitgalio Chicago'je dauguma paskaitininkų kaip tikėjo tuo keliu. Tarp jų marksizmo problemos atžvilgiu paminėtini profesorius dr. Stasys Vanagūnas ir advokatas Povilas Žumbakis. Jei pastarasis buvo susitelkęs labiau prie Lietuvos teisės reikalų, tai Vanagūnas, gerai pažįstantis visą sovietinio ūkio sistemą, atidengė vieną iš pagrindinių tos sistemos trūkumų. Verta jų pradėtai keičiamai eiti toliau.

Profesorius Vanagūnas labai pagrįstai būdu išskėlė kaip marksistinės sistemos trūkumą jos nesiskaitymą su vartojimo dėsniu. Marksistinėje sistemoje yra prigaminama milžiniškų masinių ir jų gaminama dar daugiau, visai nekreipiant dėmesio į tai, kad nėra nei kam jas vartoti, nei galbūt reikalo jas vartoti. Pateikta analizė šį marksistinės sistemos trūkumą gerai išryškino. O mes ta proga turime teisę grįžti prie vieno pačių elementariausių žmogaus reaktyvų faktų, kad žmogus yra žemiškas gyvybių arba įvairių prekių vartotojas. Ir kai pati sistema to nepaiso, tai ji negali turėti vilties išlikti pastovia vertybe.

Marksizmo gamybinis požiūris yra giliai surištas su materialiniu žmogaus supratimu. Jame nėra galimybės suprasti žmogų kitaip, negu kaip gamybinių jėgų. Gali kilti klausimas, kodėl Marksas buvo toks neapdairus? Ne, jis toks nebuvo. Jis matė savo laiko vartotojų savivaliavimus ir supykęs nutarė juos išjungti iš gyvenimo proceso. Bet jis nesuprato, kad, išjungdamas iš gamybos proceso vartotoją, jis išjungia iš gyvenimo gerą žmogaus pusę.

Marksas nesuprato ir neįvertino žmogaus reikmės dėsnių ir gamybos procesą pasiūlė tvarkyti vien gamybos dėsniu. Jis neatsižvelgė pakankamai į visuomeninę reikmės vertę ir jos kainą nustatė, atsižvelgdamas vien į tai, kiek atsieina daikto pagaminimas. Dėl to marksizmas į kiekvieną pareiškimą reikmės galėjo pažiūrėti, kai į pasislėpusią savivalę.

Mūsų vartojami daiktai turi visuomeniškumo bruožą. Dėl to iš keitimosi jais negalima atimti laisvumo bruožą. Žmogų negali patenkinti vien bendriniais daiktais keitimosi sistema. Jeigu žmogaus santykiai su žmogumi negali būti kitokie, negu asmeniniai, tai panašiai ir iš daiktų keitimosi sistemos negalima išjungti asmeniškumo. Prileidžiant laisvą keitimasi daiktais, reikia prileisti ir gerus ar blogus žmogaus darbus. Būdinga, kad Marksas niekada nekalbėjo apie kainos teisingumą. Daikto vertę jis suveda į aukso kainą ir tuo būdu mano viską išsprendęs. Tai, kas jo sistemoje atrodo nekaltas išleidimas, gyvenime pasidaro didele neteisybe.

Gavimas žmogaus gyvenime turi savo ritmiką. Žmogus net visą save gauna ne išsyk. Žmogus gema kūdikiu ir nemo, kytu. Vėliau auga ir mokosi. Panašiai jis gauna ir medžiagines vertybes. Net gimęs turtingas žmogus tik palaipsniui pereina į savo nuosavybės turėjimą.

Turint visa tai prieš akis, praėjusiame Ateities studijiniame savaitgalioje Vanagūno išryš-

„Tikiu, kad mes savo tautos neapvilsime“

Kalbamės su dr. Antanu Razma
JAV Lietuvių Bendruomenės
Krašto valdybos pirmininku

Artėjant JAV Lietuvių Bendruomenės tarybos suvažiavimui, kreipėmės į dabartinės kadencijos JAV LB Krašto valdybos pirmininką dr. Antaną Razmą su sąjau klausimų, prašydami ta proga mesti žvilgsnį į pastarąją JAV Lietuvių Bendruomenės veiklos laikotarpį ir pasidalinti mintimis tiek apie išeivijos nuolatinius rūpesčius, tiek apie naujos jos uždavinius Lietuvos pasiekto nepriklausomybės šviesoje.

— Mielas Pirmininke, Jūsų valdybos kadencija ko gero buvo turtingiausia Lietuvai tiesiog istoriškai įvykiais. Ar turėjote kokių naujų, valdybos darbą pradedami, kad Lietuvoje dėsio to-
kie stebuklai?

— Mano vadovaujamos Krašto valdybos kadencija prasidėjo su Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio gimimu 1988 metais ir baigiasi su Lietuvos laisvės atgavimu bei viso pasaulio valstybių pripažinimu Lietuvos Respublikos vyriausybės. Tai istorinis trejų metų stebuklingų įvykių laikotarpis.

Savintis pranašystę apie šiuos įvykius būtų juokinga, jeigu net sofistikuota Vakarų žvalgyba neįprastai šios laimingos revoliucijos, kuri su mažu kraujo praliejimu sunaikino komunistines diktatūras Rytuose Europoje ir Sovietų imperijoje. Tikiėjaisi Lietuvos išsilaisvinimo, bet tik už kelerius metus.

— Kokiais būdais JAV LB prisidėjo prie Lietuvos atgimimo?

— Esminį Lietuvos atgimimą pati tauta išugdė deka partizanų aukų, kalinių kančių, Sibiro

vergijų, Bažnyčios pasisventimo, pagrindinio drąsulių, šeimos židinių. JAV LB per lietuvių išeiviją tautos kovas už laisvę pastiprino, išlaikydama gyvą lietuvišką kultūrinę veiklą išeivijoje, auklėdama sąmoningą lietuvių jaunimą, perduodama radijo bangomis tautai išeivijos nusistatymą veikti įvairiais būdais, kad Lietuva atgautų pilną nepriklausomybę.

— Kokių būdu Lietuvių Bendruomenė priėjo prie nuomonės remti Sąjūdį? Ar dėl to buvo daug svarstymų, ar tai buvo tik labai natūralu?

— Lietuvių Bendruomenė su didžiausiu džiaugsmu sveikino Sąjūdžio gimimą, turintį visos tautos paramą. LB taip pat rėmė rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą, kuriuose Sąjūdžio kandidatai demokratiškai laimėjo daugumą.

— Žinome, kad šią vasarą sovietai neleidė Jums apsilankyti Lietuvoje. Kokiomis progomis anksčiau buvotė Lietuvoje? Kokius išpučius, kokias išvadas parsivežėte Bendruomenės darbu?

— Turėjau kvietimą ir norėjau važiuoti į sporto olimpiadą šiais metais, bet Maskva nedavė vizos. Lietuvoje buvau du sykiai. Pirmą kartą — 1984 metais, kada buvau sekamas KGB visą laiką. Į savo tėviškę Žemaitijoje galėjau nuvažiuoti, tik dviejų „sargų“ lydimas, ir man tai kainavo 209 dolerių per vieną dieną.

Antrą kartą — 1990 metais per Vasario Sešioliktąją, kada teko LB vardu sveikinti tautą prie Laisvės paminklo Kaune ir stebėti laisvės rinkimus vasario

ilgo komunistinio valdymo pavarinį.

Šiandien, ir ypač Lietuvoje, kyla naujai turtingo žmogaus klausimas. Jeigu 12-ojo šimtmečio Vakarų krikščioniška visuomenė buvo užsidegusi krikščionybės esmės ieškoti ryšium su neturto dorybe, tai mūsų laikais, pergyvenus komunistinį nubiedinimą, natūraliai kyla turtingo žmogaus teisingo supratimo klausimas. Ir reikia prisipažinti, kad mes dar labai mažai esame pasiruošę rasti į šį klausimą išbaigtą atsakymą.

Ryšium su tuo kyla dar vienas uždavinys. Mes esame pastebėję, kad Sovietų Sąjungoje buvo sunaikintas ne tik vartotojas, bet ir jam būdingas pagelbėtininkas prekybininkas. Norint atstatyti vartotojo teises, tuo pačiu kyla naujo pobūdžio prekybininko atstatymo uždavinys. Laisvas vartotojas nėra įmanomas be tarpininko tarp darbininko ir vartotojo. Tačiau prekybininko sąvoka yra mūsų visuomenėje sužlugusi ne mažiau, negu turtingo žmogus.

Dėl to naujam visuomeniniam mokslui yra gyvas uždavinys išugdyti visuomenėje prekybininką, kuris būtų kartu ir visuomenininkas.

V. Bgd.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui Vytautui Landsbergiui lankantis Chicago'je šiu metų gegužės 11-16 dienomis, jam suruoštame pokylyje Field Museum of Natural History: Gražina Landsbergienė, dr. Antanas Razma, profesorius Vytautas Landsbergis.

LCA Photography

24 dieną, kalbėti televizijoje ir per radiją bei atsakyti į žurnalistų klausimus. Šį sykį galėjau kalbėtis, važinėti po Lietuvą laisvai, ir tautiečių nuotaikos buvo nepaprastai viltingos. Laisvės nuotaika viešpatavo visoje Lietuvoje.

— Kaip JAV lietuviai reagavo į krepinimą remti „Dovana Lietuvai“ akciją?

— Labai gerai. Kai 1988 metais Sąjūdis pradėjo veikti ir spauda galėjo laisvai reikšti, LB Krašto valdybos pirmasis didysis uždavinys buvo perspausdinti tenai Šapokos Lietuvos istoriją ir tam tikslui garantavo 50 tūkstančių dolerių. Paskelbus tam reikalui vaj, lietuvių visuomenė tuoju suaukojo arti šimto tūkstančių dolerių. Matydami lietuvių išeivijos didelį norą pagelbėti savo besilaisvinančiai tautai, 1988 metų pabaigoje įsteigėme „Dovana Lietuvai“ fondą, kur jau suorganizuota arti pusės milijono dolerių ir visa paskirta Lietuvos reikalams.

— Kokie didžiausi „Dovana Lietuvai“ atlikti darbai? Kas laukia ateityje?

— Paramą iš jos gavo valdžios įstaigos, įvairios organizacijos, kaip Sąjūdis, Sibiro tremtinių draugijos, ateitininkai, skautai, Vilniaus universitetas ir Kauno Vytauto Didžiojo universitetas, Mažvydo biblioteka, kai kurios ligoninės, Vilniaus Pedagoginis institutas, kai kuri spauda, Krivinojo sekmadienio (sausio 13) žuvusiųjų ir sužeistųjų šeimos. Daugelis projektų buvo patvirtinti profesoriaus Vytauto Landsbergio.

„Dovana Lietuvai“ fondas turėtų būti išplestas į ekonominę Lietuvai pagalbą, kuri su ambasadoriaus Stasio Lozoraičio Washington'e nurodymais pagelbėtų atstatyti sovietų-komunistų sugriautą mūsų krašto ekonominį gyvenimą.

— Kokius planus JAV LB valdyba turėjo kadencijos pradžioje? Kokius naujus įvykius iššaukė? Kurios pasisekė įvykdyti, kuriuos ne?

— Didžiausias JAV LB krašto valdybos planas ir tikslas buvo

Lietuvos išsilaisvinimas. Visų mūsų nepaprastam džiaugsmui, stebuklingam sapnų išpildymui — Lietuvos Respublika laisva, pripažinta viso pasaulio valstybių. Aišku, šią laisvę išsikovojo pati tauta, deka partizanų aukų, Sibiro ir kalėjimų kančių, pagrindinio veiklos, Bažnyčios religinių kovų, lietuvių šeimų patriotizmo. Lietuvių išeivija buvome tik gera pagelbėtininkė 50 metų užtūbūtinėje mūsų tautos kovoje už nepriklausomybę. Būtų padaryta mirtina nuodėmė, jei drįstų kai kurie išeivijos veikėjai ar veiksniai pasigrobtuoti nuopelnus dėl Lietuvos išsilaisvinimo.

Tautai priklausio išsilaisvinimo nuopelnai, nes ji pradėjo daugybę partizanų gyvybių, ji kentėjo kalėjimuose, Sibire, ji rizikavo pagrindinio veikla, ji atsiėmė ir Bažnyčia, rizikuodama būti nubauta. Mes, išeivija, tautai pagelbėjome išsilaisvinti, bet nerizikavome savo gyvybėmis, profesijomis, šeimomis, turtu. Mūsų veikla tautos išsilaisvinimui buvo naudinga, bet be pavojaus. Tuo tarpu Lietuvoje dėl tautos išsilaisvinimo dirbantiesiems pavojus buvo kiekvieną dieną ir jų daug nukentėjo ir žuvo.

— Jūsų kadencijos metu iškurtą įstaiga Washington'e, kuri skirta ryšiams su ištatymdaviais. Ar tai buvo naudingas projektas? Kas šioje srityje pasiektas?

— Naujai įsteigta Lietuvių Bendruomenės įstaiga Washington'e, kuriai sumaniai vadovauja Asta Banionytė, buvo labai reikalinga ryšių palaikymui su Baltijos rūmais, Kongresu, įvairiomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis organizacijomis, vedant akciją už Lietuvos išsilaisvinimą ir jos vyriausybės pripažinimą. Ji tebera reikalinga ir dabar, atstovaujant Lietuvos reikalui ir jos politiniams bei ekonominiams interesams mūsų krašto vyriausybės sferose.

— Pasaulio spaudoje pastaraisiais metais pradėjome skaityti apie Amerikoje gerai susiorganizavusius pabaltiečius, kurie turi didelę įtaką JAV Kongresui. Ar tai teisybė?

— Dekla Lietuvos, Latvijos ir

Estijos draugų žygių ir sprendimų laisvinimosi eigoje, nuo 1988 metų iki pat dabar Amerikos ir pasaulio spauda, TV, radijų tinklai atkreipė ypatingą dėmesį į tų trijų tautų taikingą, bet ryžtingą kovą už nepriklausomybę. Išeivijos pabaltiečiai, ypač lietuviai, parodė gerą organizuotumą, paveikiant Kongresą ir Baltuosius rūmus pripažinti tų trijų kraštų laisvai ir demokratiškai išrinktas vyriausybes.

LB Krašto valdybos Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkui dr. Tomui Remeikiui pavedus advokatei Reginei Narušienei suorganizuoti darbo seminarus 1990 ir 1991 metais, ji su kitų pagalba tai atliko pavyzdinčiai. Ji taip pat gerai vadovavo demonstracijoms Chicago'je ir kalbėjo žvaizdių televizijos ir radijo stočių su ja vestuose interviu.

— Kaip vertinate šį pavasarį Chicago'je įvykusių lietuvių muzikos šventę?

— LB Krašto valdybos surengta lietuvių muzikos šventė, kuriai vadovavo Stasys Baras, pasisekė visais atžvilgiais gerai. Iš Lietuvos dalyvavę solistai, orkestras, kiti menininkai ne tik iškiliai pasirodė čia, bet irgi pakėlė įvairių šventės programų bei visos šventės meninį lygį. Buvo parodyta, kaip sėkmingai tautos ir išeivijos menininkai gali dirbti kartu, vieni kitus papildydami ir praturtindami.

— Šių metų gegužės mėnesį Washington'e, Los Angeles ir Chicago'je viešėjo Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Lietuvių Bendruomenės globojo šią jo viešnagę. Kaip ta viešnagė pasisekė?

— JAV LB Krašto valdyba pilnai globojo minėtose centruose Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio viešnagę, kuri pasisekė labai gerai. Profesorius Vytautas Landsbergis ne tik laimėjo ypatingą dėmesį Loyola universitete, kuris jam iškėlė garbės daktarą, bet buvo pakviestas ir dalyvavo įvairiose programose televizijoje ir radijuose.

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Marksas ir vartotojas • Pokalbis su JAV LB pirmininku dr. Antanu Razma • Dokumentas Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus rankraštyne • Nuomonės ir pastabos • Naujos knygos • „Šešos“ spektaklis Chicago'je • Algirda Kurauską prisiminus • Marijos Strasevičiūtės darbų paroda • Kultūrinė kronika

Kalbamės su JAV LB pirmininku dr. Antanu Razma

(Atkelta iš 1 psl.)

je, net ir pačiu geriausiu vakaro laiku. Jis taip pat susitiko su Illinois gubernatorium, Chicago's burmistr, kardinolu Bernardin, įvairiais politikais, ekonomistais, investatoriais, spaudos žmonėmis. Šios sėkmingos Vytauto Landsbergio viešnagės programai vadovavo ir reikiamus ryšius su amerikietiško pareigūnais, spauda, televizija, radiju išrūpino advokatė Regina Narušienė.

— Vienas iš didžiųjų išeivijos renginių per Jūsų kadenciją buvo Mokslo ir kūrybos simpoziumas 1989 metais Chicago'je, o ši pavasari Mokslo ir kūrybos simpoziumas vyko Lietuvoje. Anksčiau jo rengėjų tarpe būdavo ir JAV LB. Ar čia irgi buvo Bendruomenės įnašas, ar simpoziumas buvo organizuotas grynai Lietuvoje?

— Mokslo ir kūrybos simpoziumai Amerikoje ir Lietuvoje taip pat pasisekė pavyzdinčiai. Juose irgi buvo įrodytas tautos ir išeivijos mokslininkų, kultūrininkų naudingas bendradarbiavimas. Panašūs bendradarbiavimai turėtų vystytis ekonomijos, švietimo, religijos srityje, atstatant mūsų valstybę iš sovietų-komunistų paliktų griuvėsių.

— Kaip veikia JAV LB apylinkės? Kokie JAV LB Krašto valdybos santykiai su jomis? Kokios pagalbos jos laukia? Ko valdyba iš apylinkių tikisi?

— Sąjūdžiui gimus ir Lietuvos Respublikai nepriklausomybę atgavus, JAV LB apylinkių skaičius padaugėjo ir jų veikla pagyėjo. LB apylinkės laukia daugiau apsilankymų iš Krašto valdybos narių, kurie dėl daugybės darbų ir laiko stokos pastaruoju metu ne visada galėjo tai atlikti.

Krašto valdyba tikisi, kad kiekviena Lietuvių Bendruomenė apylinkė dar labiau suaktyvins savo veiklą lietuvių darbuos. Kad įtrauktų vis daugiau jaunimo. Kad palaikys tamprius ryšius su savo atstovais Kongrese bei senatoriais, prašant įvairios pagalbos iš mūsų krašto vyriausybės Lietuvos atstatymui.

— Kaip veikia jaunimas Lietuvių Bendruomenėje?

— Per pastaruosius trejus metus jaunimo veikla Lietuvių Bendruomenėje ir už jos ribų yra labai pagyėjusi. Lietuvos laisvėjimo kovas paremti kūrėsi įvairūs „ad hoc“ jaunimo komitetai didesniuose miestuose. Lietuvių Bendruomenė tu komitetų darbus rėmė pagal galimybes. Vienas iš tokių komitetų, spontaniškai gimęs ir įsijungęs į Lietuvių Bendruomenės darbus, yra Philadelphia Komunikacijos centras, kuriam pavyzdinčiai vadovauja Vytautas Maciūnas.

Tikiuosi sėkmingo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Jaunimo kongreso, kuris įvyks Pietų Amerikoje šių metų pabaigoje. Turime visi remti šį Jaunimo kongresą.

— Kokia mūsų lietuviškos išeivijos spaudos rolė Bendruomenės veikloje?

— Lietuvių Bendruomenės ir, apylamai, visos lietuvių išeivijos egzistencijoje lietuviška spauda suvaidino milžinišką rolę. Be jos nebūtumėme pasiekę tų gerų rezultatų nei kultūrinėje veikloje, nei lituanistinio švietimo srityje, nei visuomeniniuose-politiniuose darbuose, nei, apylamai, lietuviškai ugdydami jaunąją lietuvių išeivijos kartą.

— Kokie buvo rūpestiai JAV LB vykdomo švietimo — ypač lituanistinių mokyklų tinklo — sritys? Ar esate patenkintas lituanistinio švietimo Amerikoje dabartine būkle? Kaip žvelgiate į šios JAV LB pasikirties vykdomo perspektyvas artimojo ateityje?

— JAV LB Krašto valdyba visą laiką kreipė ypatingą dėmesį švietimui ir lituanistinių mokyklų stiprinimui. Yra pasigendama jaunų gerų mokytojų. Tikimės,

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis sutinkamas Midway aerouoste, Chicago'je, šių metų gegužės 11 dieną su profesorium Vytautu Landsbergiu advokatė Regina Narušienė, dešinėje — Bronius Juodelis.

Jono Tamulio nuotrauka

esant laisvai Lietuvai, susilaukti profesionalių mokytojų iš tenai. Tik turėdami gerą lituanistinį švietimą, galėsime išauginti sąmoningą lietuvišką jaunimą, kuris bus reikalingas visą laiką mūsų mylimai tėvynei dabar ir ateityje.

— Ar Lietuvių Bendruomenė yra žinoma Lietuvoje? Ar pakankamai jos gyventojai informuoti apie LB darbus?

— Nuo Sąjūdžio gimimo ir spaudos laisvės atgavimo Lietuvių Bendruomenė populiarėjo mūsų gimtajame krašte. LB veiklų lankymasis tenai, LB Lietuvai siunčiamą paramą, Pasaulio lietuvių žurnalo persiuntimas į Lietuvą davė progos tautai pažinti Lietuvių Bendruomenę ir jos veiklą išeivijoje.

Iš tenai atvykę į čia Lietuvos lyderiai dažniausiai buvo globėjami LB Krašto valdybos, kuri kartu posėdžiaudama su Lietuvos Respublikos vadovais, juos supažindino su šakotais LB darbais.

— Mes visada save laikėme lietuvių tautos nariais. Tauta yra ir mes. Kaip jūs paaikšintumėte tik per pastaruosius keletą metų įvairių mūsų atstovų prigdytą skambią frazę — „tauta ir išeivija“?

— Klausimas įdomus ir atsakymų būtų įvairių. Gal

filosofai, sociologai ar net politikai mieliau ir tiksliau atsakytų. Man tauta yra tenai — Lietuvoje, o išeivija esame tautos šaka, kuri, būdama lietuviškai sąmoninga, gali labai daug pasitarnauti Lietuvai. Mūsų misija čia yra išlaikyti ir ugdyti lietuvių jaunąją kartą, kuri išmokslinusi prisidėtų savo talentais prie tautos greitesnės pažangos visose srityse.

— Džiaugiamiesi Lietuvos nepriklausomybės pripažinimu, dabar susiduriame su naujais poreikiais padėti kelti krašto gerovę, stiprinti Lietuvos vaidmenį tarptautinėje plotmėje, remti Lietuvos mokslo, kultūros ir šalpos institucijas. Kokiais būdais išeivija galėtų padėti lietuviams tėvyneje situose rūpestiuose?

— Galimybių yra daug ir įvairių. Kiekvienas gali dalyvauti, stiprinant Lietuvos atsitatymą. Atskiri investatoriai arba asmenys per savo korporacijas gali nukreipti investavimus į Lietuvą, kur darbo jėga yra labai pigi, o lietuviui sumanūs ir darbūs. Mokslininkai ir profesionalai, vieni ar su savo kolegomis, gali nuvažiuoti tenai ir kurį laiką praleisti, supažindindami Lietuvos žmones teoriškai ir praktiškai su Vakarų pasaulio pažanga. Lietuvių Bendruomenė kreips sa-

vo veiklos kelią ir šia linkme ir pagelbės visiems, norintiems prisidėti vienokiu ar kitokiu būdu prie Lietuvos atsitatymo. Klausimas platus ir daug straipsnių reikėtų parašyti, norint išsamiau į jį atsakyti.

— Kaip dabar turėtume vystyti veiklą, spaudžiant JAV vyriausybę teikti pagalbą Lietuvai?

— Turime toliau vystyti JAV LB Krašto valdybos Visuomeninių reikalų tarybos planą, kad kiekvienoje LB apylinkėje vis daugiau susiorganizuotų aktyvistų, palaikančių tamprius ryšius su savo atstovais Kongrese, senatoriais. Pas juos mes turėsime išgauti visokeriopą paramą atsitatantčiai Lietuvai. Žydu sugebėjimai toje srityje bent iš dalies turi būti mums pavyzdžiu.

To siekiant, 1990 ir 1991 metais buvo suorganizuoti Lietuvių Bendruomenės „Darbas Lietuvai“ seminarai Washington'e. Juose kasmet vis daugiau dalyvių. Čia išsijungia reikalingų žinių ir praktikos kaip paveikti Kongresą ir Baltuosius rūmus mūsų tautos labui.

— Ar išeivijos yra specialus uždavinys reaguoti ir atremti nepagrįstus puolimus nepriklausomos Lietuvos santvarkai, kylančius iš kitų pasaulio tautinių bendruomenių? Ypač, kad mums plačiai prieinama įvairių kraštų spauda ir televizija.

— Taipgi ir pati lietuvių tauta didžiuojasi savo išeivija ir tikisi iš jos visokeriopos paramos. Aš tikiu, kad mes tautos neapvaisime.

(a. a. ll.)

Nuomonės ir pastabos

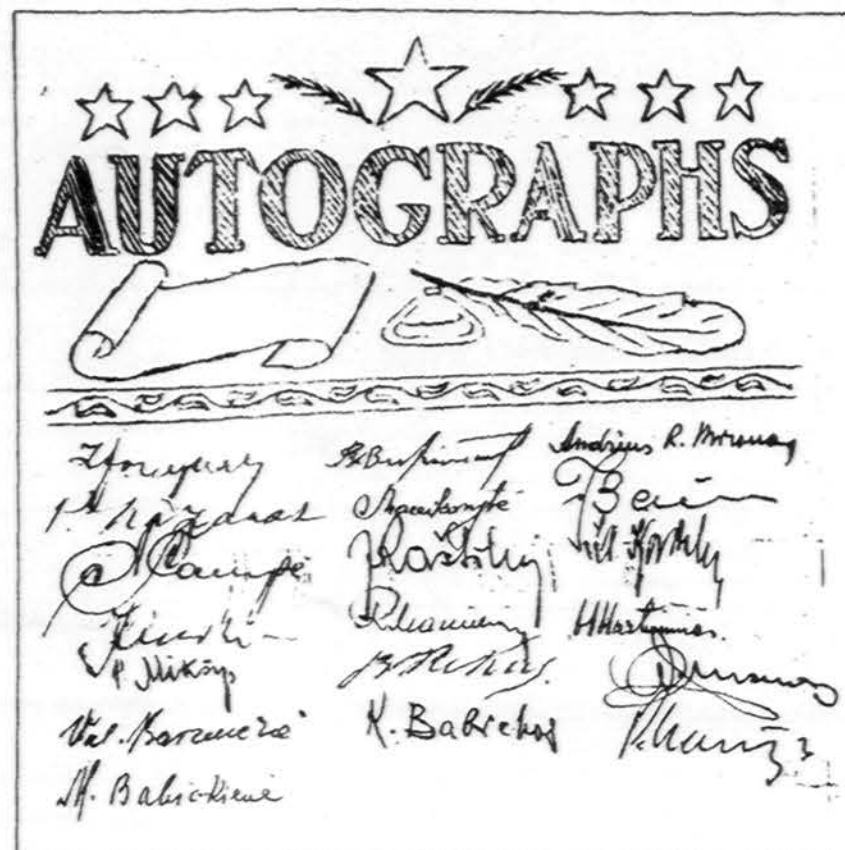
Paremkime gera darančiuosius

Per 25 metus Stasys Balzekas, Jr. kuklią parodos salytę pavertė pasaulinio lygio visuomeninė-kultūrine institucija, nesivaržančia sudėtingiausių projektų ir aktyviai veikiančia Amerikos lietuvių bendruomene. Sunku perversinti ir iš Muziejaus sklindančią kitataučiams amerikiečių mokslineis ir grožinėmis knygomis pasiekė Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto bibliotekas, Knygų rūmus Vilniuje, Kauno Karo muziejų. Pastarasis projektas skirs savo preciziškumui. Muziejaus tikslas yra įduoti medicininės knygas ir rankas dirbantiems specialistams ir studentams, kad iš toli atkelti dovana duotų konkretius vaisius, o netaptų dūlancia maulakūre begalinės valdžios saugyklose.

Pradžią muziejui kaupiamam medicininė knygų fondui padarė Lewis universitetas, padovanodamas keletą tūkstančių iš savo Medicinos bibliotekos naudotų knygų. Šios knygos yra gerai išlaikytos, išleistos prieš 2-5 metus. Iniciatyvą žada paremti ir kiti universitetai, privatus asmenys. Pasitarti kaip geriau ir efektyviau įgyvendinti projektą Stasio Balzeko namuose susirinko grupė gydytojų. Pristatę sumanymo idėją ir esančias sąlygas, gydytojas Petras Kisieliū pajuokavo, kad persiųsti tuos tūkstančius knygų ir geras rankas Lietuvoje — tikras menkinis, palyginus su tuo, kas dar laukia lietuvių kilmės Amerikos gydytojų, turinčių entuziazmo ir galimybių padėti tėvų žemei. O kol kas ir šis „menkinis“ suklebė nemažai ginčų: kokias knygas siųsti, kam, kur, kaip užtikrinti pasiekimą ir t.t. Visi sutiko su vienu — šis projektas naudingas, savalaikis ir perspektyvus. Jo dėka galbūt atsirastų papildomas impulsas Lietuvos medikams — visuomet buvusiems tautos vedliu gretose — pasisemti naujų idėjų ir energijos. Knygos jau rūšiuojamos ir pakuojamos. Pridėkime ir mes visi, kuo galime, pinigais, patarimais, aukojamomis knygomis ar darbu. Bus dėkingas ne tik Stasys Balzekas, Jr., bet ir šimtai gydytojų vargančioje Lietuvoje.

Danas Lapkus
Chicago, Illinois

Julijos Izakaitės nuotrauka

Lietuvių, keliaujančių iš Europos į Ameriką „General Hersey“ laivą 1949 metais, paršai laivo leidžiamame laikraštyje „Hersey Herald“ — laikraščio egzempliorių nesenai gavo Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus, Chicago'je rankraštyne.

Įdomus dokumentas Balzeko muziejaus rankraštyne

Pastaruoju metu Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus Chicago'je rankraščių skyrius gavo nepaprastą dovaną. Tai yra laikraščio „Hersey Herald“ vadinas „Atmintinis leidinys“, išleistas 1949 m. balandžio 26 d. Šis laikraštėlis buvo leidžiamas laive „General Hersey“, vykstantiame iš Bremen'o į New York'ą. Laivas gabeno pabėgėlius iš Vidurio ir Rytų Europos.

Pirmajame „Hersey Herald“ puslapyje įdėtos tarptautinės žinios iš Jungtinių Amerikos Valstybių, Anglijos, Kinijos, Hong Kongo. Kitiuose puslapiuose yra išspausdinti laivo kapitono, Mike Kachmarik, sveikinimai įvairių tautybių pabėgėliams, keliaujantiems šiuo transportu į New York'ą. Randame čia sveikinimus lietuvių, gudų, ukrainiečių, vokiečių, slovakių, vengrų ir kitomis kalbomis. Lietuvių kalba yra įdėti du tekstai. Viename iš jų skaitome: „Leiskite man dabar pasakyti jums 'Sveiki, Amerikoje', mano broliai ir sesės, ir palinkėti jums sėkmingos ir laimingos ateities laisvės šalyje. Tai buvo man puiki proga pabūti mažu nareliu

šioje didžiulėje grandinėje, padedant jums tapti vėl laisvais žmonėmis. Aš norėčiau padėkoti jums už jūsų bendradarbiavimą šios kelionės metu ir leiskite man palinkėti „Telaimina Dievas jus visus“.

Laikraštėlyje „Hersey Herald“ labiausiai įdomus autografų skyrius, kuriame pasirašė devyniolika lietuvių kelių. Reikia manyti, kad kiekvienos tautybės pabėgėliai pasirašydavo ant atskirų laikraščio egzempliorių, nes šiame numeryje figūruoja tik lietuvių paršai. Pasirašiusių asmenų tarpe randame Kazio Babickio paršą. Jis buvo pulkininkas, inžinierius, Karo mokyklų dėstytojas. Čia pat randame Martos Babickienės, mokytojos ir žymios visuomenininkės, paršą. Pasirašė čia ir Andrius Mironas, rašytojas, vertėjas, daugelio spaudos leidinių bendradarbis.

Šis „Hersey Herald“ leidinys buvo išleistas, laivui artėjant jau prie Amerikos, nes kaip rodo jame įdėtas 1949 m. balandžio 26 d. vidudienio laivo žurnalas, iki New York'o uosto buvo likę 308 mylios.

D. F.

Naujos knygos

• Karolis Milkovaitis. SLIBINŲ MIŠKE. Romanas. Vilnius, 1991.

Slibinų miške autorius Karolis Milkovaitis mūsų tarpe buvo žinomas kaip šaunus žurnalistas, poetas ir visuomenės bei šaulių veikėjas. Pasirodžius šiam jo romanui, dabar jis įrašomas ir į prozininkų tarpą. Knygos veiksmas prasideda suvalkietiškaname Kazlų Rūdos miestelyje vokiečių veržimosi į rytus Antrojo pasaulinio karo metu, tuo perteikdamas mūsų visų viltis ir nuogastavimus, vokiečiams užimant Lietuvą. Pagrindinis romano veikėjas Kajetonas čia per gausius puslapius keliauja tais mūsų atsiminimuose dar labai gyvais laikais ir įvykiais, vaizdingai įpindamas tiek asmeniškos laimės vandaną, tiek partizaniską taip pavojingą veiklą, kaip infiltruotą pas vokiečius lietuvių šnipas. Toliau — begimas nuo vėl artėjančių rusų, daug kam patirtas atsiskyrimas nuo šeimos narių. Gyvenimas bėglių stovyklose vėl iškelia įvairias skirtingas žmonių galvosenas apie pasaulį, žmogų, daromą neteisę vieną kitam. Susiduriame ir su puikiais tautiečiais, ir su išdavikais. Tokių būta visur ir visais laikais. Kas juos augino?

Čia pagrečiui perbėgam per kelias labai jautrias pokario metu vykusias mūsų tautiečių istorijas. Tikroviškai, jaudinančiai apraš-

tas, kurios ypač paliečia prieš daugelį metų daugelio iš mūsų panašius pergyvenimus. Knygos pabaiga gana netikima, nors lengvai suvokiama. Juk keliai vėl panašūs keliais — tie, kurie čia išeivijoje atsiradome.

Knyga spausdinta Lietuvoje, kur ji tikrai bus istoriškas brangakmenis. Ten ją spaudai parengė kultūros žurnalo „Santara“ redakcija, vyriausias žurnalo redaktorius Romualdas Norkus su padėjėjais. Ten jau gyvena dar daug mūsų giminių ir ipeidinių, dar mažokai turinčių tikrovinių žinių, kad ir prozos forma, kokiais akmenuotais ir vingiuotais keliais mes esame, kol atgavome teisę vėl būti žmogumi.

RKV

• LAPKRIČIO SINOIKIJA. Antroji religijos filosofijos ir bažnytinio meno studijų savaitė. Straipsnių rinkinys. Lietuva: Stasio Šalkauskio fondas, 1991. Redakcinė kolegija: kun. V. Aliulis, J. Dvarionas, A. Gušius, D. M. Stančienė. 186 puslapiai.

Nuo 1988 metų Lietuvoje rengiama studijų savaitė religijos filosofijos ir bažnytinio meno klausimais, pavadinta „Lapkričio sinoikija“. Jos tikslas, kaip pažymi rengėja ir šio leidinio viena iš redaktorių Dalia Marija Stančienė, yra „dvasinis apsiungimas su krikščioniška Vakarų Europos kultūra“.

Komunistinės nostalgijos „Šėpos“ spektaklyje

DALIA SRUOGAITĖ

Šių metų rugsėjo 15 dieną dar viena teatrinė trupė iš Lietuvos aplankė Chicago. Jau esame susipažinę su Lietuvos Jaunimo, Vilniaus Akademinio ir Lietuvos Mažųjų teatrų, suteikusių mums įvairiaspalvį pastatymų, režisierių, aktorių diapazoną. Dabar smalsiai laukėm „Šėpos“ spektaklio, kuris žadėjo Jaunimo centro scenai naujovę – lėlių teatrą.

Buvome trumpai su „Šėpa“ supažindinti šio dienraščio korespondento (j.ž. 1991 m. rugsėjo 10 d.), tačiau ryškiau apie save pasisako pats teatras išpūdingos programos įžangoje:

„Šėpos“ teatras, gimęs Vilniuje niūrių 1988-ųjų rudenį, nėra kažkas nauja nei Vilniaus, nei Europos teatro istorijoje. Tai seniausių teatrinę tradicijų palikuonis, atsiradęs, keistai susijungęs dviem, atrodytu, priešingoms kultūros kryptims – religinei (arba tiesiog „rimtajai“) ir juoko kultūrai. Europos kultūros jaunystėje (Antikoje ir Viduramžiais) šios kryptys egzistavo šalia, kiekviena jų buvo būtina, turėjo savo vietą ir tuo būdu buvo išlaikoma harmonija tarp „aukšto“ ir „žemo“.

„Graikų teatre greta valstybinio teatro, vaidinusio didžias tragedijas, egzistavo komedija ir mimos. Aktoriai mimai – vėlesnių laikų farso ir bufonados pirmtakai. Romos imperatorių triumfų metu liaudis ne tik šlovinavo triumfatorių, bet ir grubiausiai tyčiodavosi iš jo. Triumfas – tai didžiausias liaupsinimas ir didžiausias patyčios. Prasmė – šlovės akimirka triumfatoriui neturi pamiršti, kad yra paprastas žmogus. Viduramžių aukščiausio teatro žanras – misterija, kur buvo vaidinami Senojo arba Naujojo testamentų siužetai. Bet šalia misterijų buvo vaidinami farsai, satyros, turėjęs balaganų ir „išvirkšti“ bibliniai siužetai. Tai jau žemasis teatras. Misterijų scena dažnai atkurdavo vertikali pasaulio modelį – dangus, žemė, pragaras“.

„Lėlių misterijos vykdavo specialiose 3 aukštų spintose, kur

Landsbergis su pirmąja vyriausybę: Brazausku, Prunskiene, Ozolu

Bush'as ir Landsbergis

Burokevičius

kiekvienas aukštąs reišė viena iš Pasaulio sferų. Ilgainiui religinius siužetus palaipsniui pakeitė moraliniai, buitiniai, netgi politiniai. Balaganas, farsas, satyra atėjo į misterijų sceną ir tuo pačiu „pasaulio modelį“ išvertė į kitą pusę. „Šėpos“ ir panašių teatrų prigimtis dvilypė – turiniu tai liaudiškas balaganas, farsas, forma – misterija“.

„Vilniuje tokį teatrą buvo sukūrę Universiteto studentai lenkų okupacijos metais, po Pirmojo pasaulinio karo. Teatras vadinosi „Shopka Wilenska“ (lietuv. – Vilniaus Šėpa) ir

garsėjo visoje Lenkijoje savo aštriu politišku. [...]

„Šėpos“ spektaklis įvyko 1938 metais ir čia jau vaidino tokių žymių politikų, kaip Hitleris ir Pileudskis, lėlės. Vėliau tradicija nutrūko – karo ir pokario sovietinės okupacijos sąlygomis politinis teatras buvo neįmanomas“.

„Po 50 metų, 1988 metų rudenį, Vilniaus konservatorijos studentai ėmė atgaivinti ŠEPĄ. Pirmasis spektaklis „Revoliucijos lopšinė“ įvyko 1989 m. sausio mėn. 30 d.“

Beje, programa jau labai amerikietiška – pilna superlatyviai plojančių ištraukų iš ne tik Lietuvos spaudoje rašiusių teatro žmonių, bet ir užsienio – net duota iškarpa iš „The Christian Science Monitor“ (Linda Feldman, 1990 m. sausio 8 d.). Taigi prieš spektaklį pasiskaityti žymių teatrų impresijų, iš anksto buvome entuziastingai nuteikti ir nekantriai laukėme trečiojo skambučio, spoksodami į scenoje pastatytą lietuvišką „šėpą“ su uždariais langeliais, mintyse spėliodami: kas tuos langelius pravers, kas juose pasirodys?

Dar prieš spektaklio pradžią režisierius Gintaras Varnas trumpai supažindino su šio teatro pradžia, kuris gimė kaip nelegalus teatras, turėjęs įvairiausių problemų su komunistų partija ir KGB, nes nuo tada iki dabar teatras yra antikomunistinis. Režisierius taip pat pažymėjo, kad „Šėpa“ yra linksmas teatras, nes visa, kas „Šėpoje“ rodoma, yra juokinga, ir spektaklio aktoriai stengiasi išreikšti savo požiūrį į tuos dalykus, kurie jiems atrodo reikšmingi. Išdėmėtina: Gintaras Varnas pasakė, kad „spektaklį nereikėtų suprasti kaip tam tikrą laikraščio ar žurnalo formą – visi įvykiai, kuriuos jūs pamatysite, nėra tikri, tai yra mūsų fantazija, bet kai kurie iš jų yra artimi realybė“.

Režisierius taip pat paaiškino „Šėpos“ dalis: viršuje veiksmai vyks Maskvoje, apačioje – Vilniuje, o visa, kas desis virš „Šėpos“, bus kitos šalys arba kitos erdvės. Jis pažadėjo spektaklyje pereiti visą 20-ąjo am-

žiaus Lietuvos istoriją (spektaklyje visos šio amžiaus Lietuvos istorijos nematėm).

Režisierius taip pat supažindino su keliais personažais – lėlėmis (jas pagamino Alius Šalkauskas ir Ligita Skukauskaitė), kurių, anot jo, mes nepažįstame (kai kas tikrai pažįsta!): maskviečiais, Ligatovu, Jazovu, Jenajevu, Jelcinu, Lietuvos komunistais, Saddam Hussein, François Mitterand ir net Juozaičiu.

Spektaklis prasidėjo Angelo ir Šetono dainelių uvertūra, o juos vaidino ne lėlės, bet žmonės – aktoriai su kaukėmis. Virš „Šėpos“, rojuje, Marksas ir Engelsas, su Šetono pagalba gimdo savo sūnų Leniną ir sutveria jam žaidimų draugę Nadieždą. Netrukus Šetonas nutrenkia Leniną į Maskvą ir džiaugiasi: „Mano amžius prasidėjo, klesti pragaro idėjos“.

Toliau vaizduojama revoliucijos pradžia, Antrasis pasaulinis karas, Lietuvos okupacijos, perestroikos pradžia ir t.t. Spektaklis baigiasi šia diena, „Šėpa“ svyruoja ir virsta, o Angelas pasiima savo globon visus geruosius Lietuvos vadovus.

Maždaug dvi valandas trukęs vaidinimas, pavadintas „Komunistinės nostalgijos“ – istorinė misterija-farsas, parodė lietuviškoje scenoje naują, nematytą teatrinę žaidimą. Meistriškai pagamintos lėlės, pamautos ant virbų, kurių personažai buvo nuostabiai ir gyvuosius veikėjus panašūs, satyriškai parodijavo 1917-1991 metų politinius įvykius Maskvoje, Vilniuje, Maltoje, Persų įlankoje ir panašiai. Stebėjome Kazimierą Prunskienę, Raisą Gorbaciova (ienę), Margaret Thatcher – už jas kalbėjo Dalia Michelevičiūtė (taip pat vaidinus Angelią, Leniną, Svedą, Ozolą, Motieką, Sakadolskį (Audrius Nakas), Marksa, Stalina, Brazauską, Vaišvilą, Kohlį (Algirdas Dainavičius), Eismuntą, Šepetį, Bush'ą, Vilką, Landsbergį (Šarūnas Puidokas), Engels'ą, Michailą Gorbaciova, Burokevičių, Ivanovą ir Terlecką (Džiugas Siaurusaitis, vaidinęs Šetoną). Programoje nepažymėta kieno balsais triukšmavo Juozaitis, Hussein, Hitleris, Jazovas, Jenajevs, kieno valdomas atėjo ant balto žirgo baltas Jelcinas.

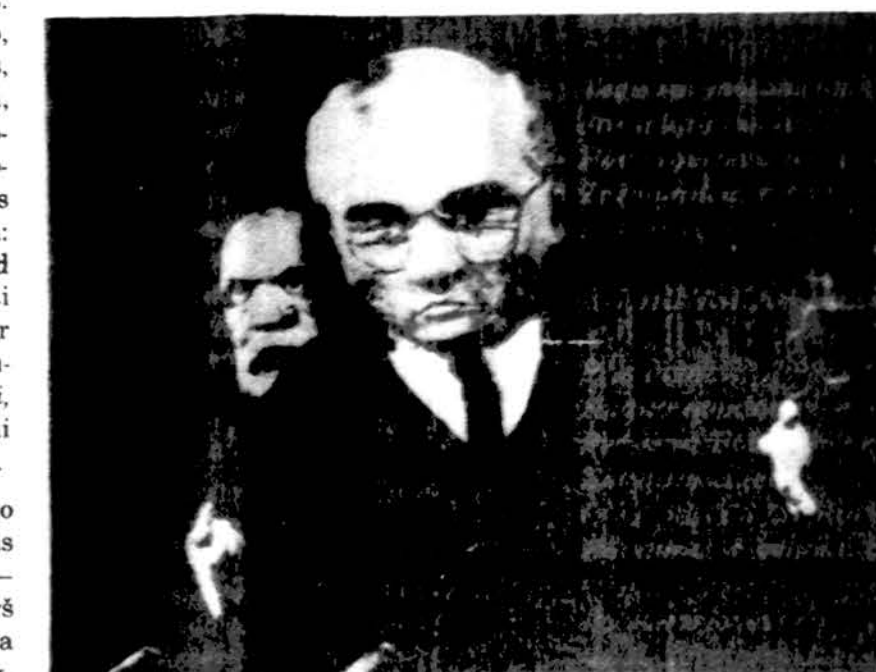
Lėlės politikavo, barėsi, mylėjo, šoko, dainavo, liūdėjo, šūkaliavo – liejo pilną jausmų

skalę. Šarūno Leonavičiaus scenovaizdis dažnai kėttėsi, atskleidamas pasigerėtiną išradimą: žmogiškais išpieštos juostose parodydamos Baltijos kelią ar šėšelių teatrą – tankų mūšio iscenizaciją.

O lėlių povyzos – tikrai simboliškos: plačiapetis Gorbaciovas, savo kūnu užimęs veik ketvirtą, tadai Kremliaus ruimo, tokie pat

Marksas, Engelsas, Leninas, Stalinas

Gorbaciovas, už jo – Jazovas

Kazys Bradūnas

BUČIUOJU TEVIŠKEI RANKA

Jie tėviškę užkasė gyvą,
Užpylė gruzdu, pelenais.
Rudenį šiltą, vėlyvą
Glostau kapą delnais.

Ir skaudžiai delnan įsirėžiu
Suskaldyto stiklo kraštu.
Bėga kelio kruvinos vėžės,
Kuriom išėjau ir grįžiu.

Pareinu, nenorėdamas nieko,
Nesigirdamas meile menka.
Tegu tik duonos atriekia
Mirusio tėvo ranka.

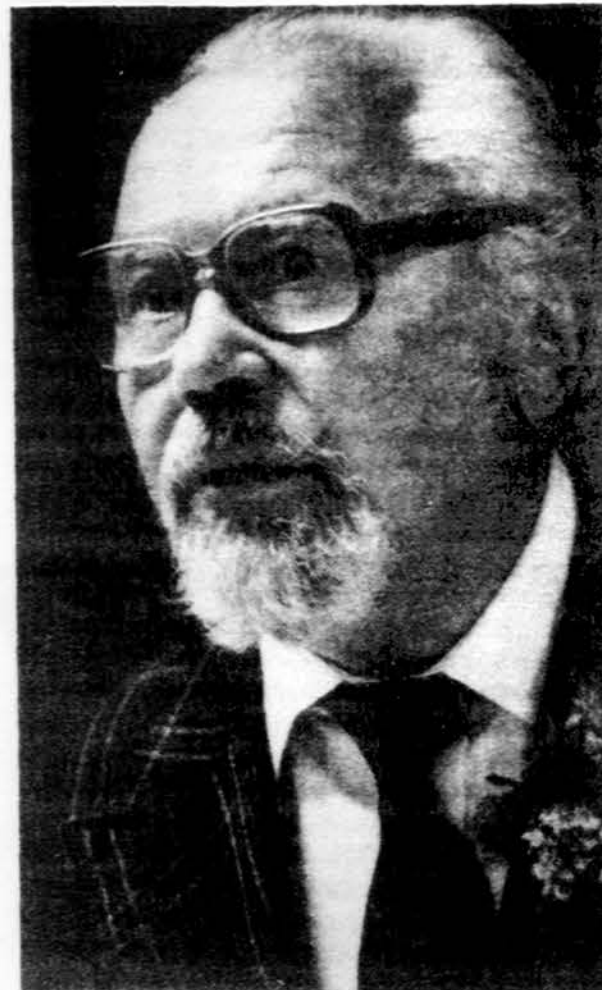
Tegu tik motina renka
Jos trupinius nors ir sapne –
Bučiuoju tėviškei ranką,
Žegnojančią mane.

RUDENIŠKAS PRISIMINIMAS

Prisimenu:
Ruduo ateidavo
Per seną Boblaukio kaimą
Tarytum elgeta,
O su pilnais krepšiais
Raudonų ir geltonų obuolių.

Po vakarienės
Jisai apsinakvodavo
Tvario pastogėje
Ant sauso šieno,
Kad sodo medžiuose girdėtų
Migdanti vėjo dvelksma.

Ryte,
Jeigu jau būdavo šalna,
Ruduo prašydavo drobinių autų.
Jais apvyniojęs kojas,
Išdado į klumpes
Ir traukdavo į pietus,
Padėginėdamas pakelio skroblus
Ir ant kalvų
Visas girias užliedamas
Lapų neužgesinama liepsna...

Kazys Bradūnas

Vytauto Maželio nuotrauka

O kad eilėrašty dabar
Vėl sužėruotų
Bent vieno lapo žarijėlę.

RUDENIO NAKTĮ

Kada užmigsu tylomis,
O sapno šlamesys pažadins,
Kada keliausiu žvaigždėmis,
Kur skrenda jau laukinės žąsys...

Ne. Tai ne sapnas. Ir tuojau
Paliečia žemę basą pėdą.
Tik žąsys vis toliau, toliau
Ir vos, jau vos girdžiu kaip gieda...

Landsbergis

Terleckas

Viršuj – Ozolas
Apačioj – Vilkas

išpampėliai jo draugai, vėliau priešai, gaspadoriškai stambus Brazauskas ir išpūstai apkūni Prunskienė. Mazi žmogeliukai, it šakaliukai – Landsbergis, Ozolas, kiek ilgesnis Motieka ir žaliai sparnuotas Vaišvila – rodėsi išnirę iš lietuviškos patarlės: „Mažas kupstas didelį vežimą verčia“.

Kompozitoriaus Šarūno Nako muzikinės palydos buvo tikslios, kartais keliais dainų posmeliais nusakančios tam tikro laikotarpio įsisiūbavusias emocijas. Sumaniai panaudoti potekstiniai garsai: gegutė – pranašaujanti ateitį, vieversėliai – skelbią auštantį Lietuvos rytą, kranksintis varnas – priešą ir t.t. Gražiai skambėjo lietuviškos dainos (Dalia Michelevičiūtė?), deja, jų lyrinis tekstas dažnai liko nesuprastas.

Vaidas vijo vaidą vakarietišku tempu, taiklių kupletų pajvairinamas. Ypač pirmoje dalyje nuolat kintantis ritmas neleido žiūrovų mintims nuklysti į pašalius. Simpatinga parodyta Dainų šventė su potekstine dainele: „Sėk, sesute, žalią rūtą, kad Lietuva laisva būtų“...

Daug išradimų pateikė mums gabus režisierius, pavyzdžiui, Landsbergio atsilankymas pas Gorbaciova, kai nuo „labas rytas“ greit sakoma „labas vakaras“, viena akimirka parodant, kaip ilgai tariamasi dėl ko tartis ir niekaip nesutariama. Gal tik režisierius per daug leido lėlėms šokinėti, nes visoms judant kartais sunkoka buvo atskirti kalbančiąją. Buvo daug šmaikštaus samojų, papildyto, kaip rašoma programoje, veikėjų pagarsėjusiomis replikomis, kurios ne visos yra mus pasiekusios. Pavyzdžiui, ar tikrai Terleckas šaukė, kad Kazimiera Prunskienė valgė juodą utelę?...

Išivaizduojame, kad „Šėpa“ anapus Atlanto suklebė riaumonių audrą, ypač praėjusiais metais, kada dar labai nepatartina buvo pašiepiantį pasokdinti Kremliaus poniją bei jų padliaižautojus komunistus. Iš pateiktų programoje recenzentų ištraukų matome tik „valio! valio! valio!“ Be abejo, ir mes, jei nebūtumėm buvę šiaip tos didžiulės balos, o kartu su jais visais savo kailiu patyrę jų negandas, jų viltis, šauktumėm „bravo!“ iki gaidgystės, nekreipdami dėmesio į spektaklio „duobes“, nes anų dienų taip drąsiai bei satyriškai pateiktos aktualijos užgožė visus nesklaidumus. Atslūgus visų politinių įvykių įtampai ir Lietuvai tapus nepriklausomai, jau į spektaklį žiūrėjom kaip į netolimos praeities atpasakojimą, tiesa, ne visai tikslų, nes, pagal režisieriaus teigimą, kai kurie scenoje rodomi vaizdai buvo tik atliekų fantazijos sukurti.

Prasidėjus perestroikai, sujudo šiaip ir anapus lietuviškieji teatrai. Pas mus važiuavo dar valdžios išlaikomi Lietuvos žymieji teatrai, o į Lietuvą vyko išsvijojus scenos mėgėjai-entuziastai, be jokio finansinio užnugario. Ir čia, ir ten recenzentai buvo itin pakantūs, itin tolerantiški, daugiausia besidžiaugia pačiu įvykiu, mandagiai nepaliesdami spektaklių, kaip meninių įvykių, įvertinimo. Todėl ir dabar dar neįjauku peržengti šią užbrėžtą neliečiamumo liniją ir iš nuosalesnio kampo pažvelgti į matytą „Šėpą“, jokių būdu neįvertinant jos reikšmės ir populiarumo. Keliomis pastabomis norėtusi tik išskirti mus užkludžiusius spektaklio epizodus.

(Nukelta į 4 psl.)

Komunistinės nostalgijos „Šėpos“ spektaklyje

(Atkelta iš 3 psl.)

„Šėpoje“ dominavo vyrai, o dvi moterys (be jų, Nadežda ir Raisa buvo tik epizodinės) — išpraustos i neigiamųjų personažų gretas. Labiausiai iškoneveikta tapo (tada dar premjerė) Kazimiera Prunskienė, tarsi visa, ką ji nuveikė, buvo juokų darbas. Žinia, „chuliganiškame“, kaip sakė režisierius, teatre, galima fantazuoti ja kaip Gorbaciovo meilužę, tačiau jai skirti aštrūs ir perdem neskoningi epitetai bei ilga meilėkavimosi scena su Gorbium iškrito iš viso pastatymo rėmų.

Mes čia, Amerikoje, tikrai džiaugėmės Kazimieros Prunskienės vizitu, jos mokėjimu sužavėti net patį prezidentą Bush'ą (ar žavesys yra blogybė?) ir būti viena iš pradininkų Lietuvos vardo prikėlimo televizijoje, radijuje ir plačioje spaudoje. Na, kainas padidinti ji pasiskubino (o jos vis tiek buvo pakeltos), padarė klaidų, tačiau ir dabartinė Lietuvos valdžios vyrija dar nemažai pasiklysta, pavyzdžiui, atsakydama mums, gimusiems ir augusiems tėvynėje, suteikti Lietuvos pilietybę.

Parodijuoti ryškia anų dienų asmenybę, žinoma, galima — tam ir yra „Šėpa“, tačiau skiriant jai daugiau laiko ir vietos nei Burokevičiui, Ivanovui ar Jenajevui, net ir Juozaičiui — pernelyg karčiai pripiripinta. „Šėpoje“ juokiamasi iš vyrų dėl jų politinių veiksmų, o iš moters — dėl jos asmeniškų būdų ar nebūdų nutikimų, labai tirštai juoda spalva nutapytu.

Antroji moteris — Salomėja Neris — įvesta kaip pati didžiausia Lietuvos išdavikė, pardavusi Lietuvą Maskvai. Iš tiesų, nei ji Lietuvą pardavė, nei nusitūpė bent viena lietuvi į gulagą. Pražudė ja toji nelaimingoji poema, už kurią jai ir šiandien kai kas negali atleisti.

Albertas Zalatorius, žymusis lietuvių literatūros tyrinėtojas ir kritikas, šiemetiniame Santaros Šviesos suvažiavime savo paskaitoj pabrėžė, kad anuo, pačiu baisiausiu stalinizmo metu nebuvo nė vieno balto rašytojo. Ne vienas neišvengė nei

„Šėpos“ teatro kolektyvas: Dalia Michelevičiūtė (virsū), Algirdas Dainavičius, Audrius Nakas, Šarūnas Puidokas, Vyntas Telksnys, Džiugas Saurusaitis.

„Šėpos“ teatro nuotraukos šiame numeryje: Audriaus Zavadskio ir Gintaro Janavičiaus.

raudonos, nei ružavos spalvos savo raštuose. 1991 metais „Vagos“ leidyklos Vilniuje išleis-tame dokumentų rinkinyje *Rašytojas pokario metais* matome, kokia siaubingai klaidi buvo dorą rašytojo padėtis.

Ne vieta čia aiškinti Salomėjos Neris asmenybę, jos naivų pasitėjimą kai kuriais asmenimis, jos gyvenimo tragediją bei ankstyvą praradimą. Apie tai išsivijos spaudoje buvo daug rašyta, o dabar išsilaivinę Lietu- vos kritikai mato ją kaip tragišką, mimoziskai trapią, nuostabią lyrikę, kurios vardo niekas nei

nemano iš mūsų klasikų tarpo išbraukti. Atrodo, jauni „Šėpos“ aktoriai, vaizduodami Salomėją Nerį kaip Lietuvos išdavystės simbolį, nėra susipažinę su fak- tais, o paleidę fantaziją į lankas, pasirinko ne tą personažą Lietu- vos tragedijai pavaizduoti. Visi žino, kad tragedijos autoriai buvo vyrai!

Sitoks „pasikonejimas“ dviem žymiom Lietuvos moterim rodo, kad dar sunku perprasti jau- niems tėvynainiams, kas yra *žmo- gaus teisė ir lygybė*. Ar nebuvo, bent jau Sąjūdyje, iškiliu moterų? Ar nelydėjo garbinga mokslininkė

kė ir pedagogė mūsų Trispalvės i Gedimino kalną? Nenorom tad peršasi mintis, kad laisva Lietu- va yra laisvų vyrų šalis...

Bet grįžkime prie spektaklio. Suprantama, kad šešioms akto- riams yra nelengva žaibisku greičiu keisti balsus ir vaidinti už daugiau nei 30 personažų. Tačiau jei pasiryžta balsus imituoti, ne pro šalį būtų geriau juos išst- dijuoti. Atrodo, labiausiai buvo vykęs Landsbergis ir moterys. Bush'o akcentas priminė ne pre- zidentą, bet jaunosios kartos Amerikos lietuvi, o Sakadolskio megdžiotųjų pravartų būtų pasi-

klausyti Edmundo Butkaus (Vil- niaus radijo užsienio diktorius), kurio tembras ir tartis yra gana panašūs i Romo, jeigu pastarojo nebesiklausoma „Amerikos balso“ programoje. Lėlė Gorbaciovas (be rusiško akcento) ir aktorius, vaidinęs net su kauke Šetoną, buvo geriausiai suprantami. Visų kitų dažnai greita kalba krikimas ir neišlavinta dikcija nepasiekė žiūrovo, daug nesuprastų frazių bei samojų dingo pačioje „Šėpoje“.

Beje, sceninės kalbos kultūros nepaisymas yra ryškus visuose Lietuvos teatruose (rusų itaka?). Ne kartą jau esame skundęsi, jog ne tik žodis, bet ir pats balsas nepereina per rampą. Tas pats pasikartojo ir „Šėpoje“; tiesa, mikrofono pagalba balsas pasiekė balkoną, tačiau sumaumoto teksto geroka dalis liko nesuprasta. Tapo nuskriausti autoriai Jovita Zabaite ir Dočys iš Alksnynų Ž. — pažįstamas mums iš domaus leidinio *Sietyno*. Režisierius Gintaras Varnas, pats turėdamas aiškią tartį, matyt, žinodamas tekstą mintinai ir pripratęs prie savo aktorių šnektos, tiesiog praleido pro pirštus garsą, visą dėmesį sutelkdamas vaidybai, mizanscenoms, garsų efektams, na ir intonacijai, tik ne dikcijai.

Nežiūrint visų pastabų, kurias, jei jos priimtinos, nesunku per- žvelgti, „Šėpa“ atjaunino Chica- go's lietuviškąją sceną, nes joje, be kelių išimčių, ilgus metus matome natūralistiškai realis- tinius pastatymus, nors ir gra- žiausiomis mėgėjų pastangomis vaidintus, tačiau nesuteikiančius meno šventės. Dar nepriklausomybės (anos) laikais buvo tei- giama, kad lietuviai neturi hu- moro jausmo, ir nuolat kaip pa- vyzdį siūle pasimokyti iš lenkų satyros. Dabar paaiškėjo, kad tas sovietų sukaustytas pušimtis išugdė gerą pogrindį, nes toks, per krantus plūstantis srautas anekdotų, kurie išsako tai, ko ne- buvo galima viešai skelbti, irodė, jog mūsų tautiečiai juoktis moka. Tai patvirtino ir pavasariškai jauna „Šėpa“, gabiai ir samo- jingai besisaipanti iš daugelio neliečiamybų. Lauksime jos kitų gastrolių, nes medžiaga naujam spektakliui vėl pluoštais kaupia- si.

Algirdas Kurauskas

„Mergaitė su amfora“
Linoraižinis

Algirdo Kurausko darbų paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, vyksta iki spalio 14 dienos.

Algirdą Kurauską prisiminus

Susipažinau su Algirdu Ku- rausku Freiburg'e (ten 1946 m. vasario 11 d. įsikūrus Meno mo- kyklai), jam atvykus studijuoti dailės. Įstoję į grafikos studiją, kuriai vadovavo mūsų žinomas grafikas Telesforas Valius. Algir- do Kurausko veržli prigimtis, siekianti pažinti menų paslaptis, netilpo vien dailės ribojamame pasaulyje. Teatras ir vaidyba taip pat jį traukė; dažnai ir labai sėkmingai jis savo vaidyba skaidrino mums svetimą pa- dangę. Kurauskas sėkmingai bai- gė grafikos studijas ir drauge su daugeliu emigravo i Amerika. Įsikūrė Chicago'je, kur praleido jam lemtą trumpą gyvenimo tarpinį.

Šiandien mes prisimename Algirdą Kurauską kaip ryškia grafikos meno asmenybę. Šį tei- ginį paliudija jo palikti grafikos darbai. Paminėti tenka jo 1962 metais Chicago'je paruoštą dailės parodos katalogą, kurio apipa- vidalinimas, raidžių stilistika ir reto subtilumo grafika jau aiškiai liudija jo talentą ir rodo jį kaip su- brendusį dailininką.

Tarp daugelio kitų dailininko kūrinių pažymėtina jo iliustru-

ta Mariaus Katiliškio knyga *Šventadienis už miesto*. Su šiomis iliustracijomis velionis save irikiavo i mūsų grafikų elitą. Kas ir kodėl nesudarė sąlygų, kad Algirdas Kurauskas mus būtų dosniau apdovanojęs savo talen- to raiška? Likimas mus skriaudė, ir lietuviai dailininkai neturėjo sąlygų visas savo jėgas skirti kūrybai. Šią skriaudą Algirdas Kurauskas skaudžiai ir tragiškai išgyveno.

Dailininko Algirdo Kurausko palikta kūryba mus įpareigoja ją surinkti ir išleisti atskiru lei- dinui. Nejaugi ir toliau tą darbą paliksime kūrėjų žmonoms, kas jau įvyko su Galdiko, Valiaus, Augiaus ir Puzino monografi- jomis. Bet ar jos visos bus pajėgios tai padaryti?

Dailininko Algirdo Kurausko mums ir mūsų tautai palikti kūriniai mus įpareigoja juos globoti. Nesame savo talentais tokie turtingi, kad juos palik- tumėm negailestingam likimui. Mirtis palaidoja ne tik žmones, bet ir tautas, kurios nesistengia savo kūrybiniu paveldu papuošti žmonijos istoriją.

Vytautas K. Jonynas

Marijos Strasevičiūtės darbų parodą aplankius

ALGIMANTAS KEZYS

Dailininkė Marija Strasevičiūtė-McBride gimė 1950 metais Reutlingen'e, tuometinėje Va- karų Vokietijoje. Tais pačiais metais su tėvais, broliu ir seserim atvyko i JAV. Gyvendama Chica- go's Marquette Park'e, ji baigė lietuvių parapijos mokyklą, Ma- ria High School ir Chicago's Aukštesniąją lietuistinę mo- kyklą. Įstojusi i University of Illinois, iš jo persikėlė i Southern Illinois University, Carbondale, Illinois, kuriame 1976 metais įsi- gijo dailės mokslų magistro laipsnį.

Baigusi mokslus, Strasevičiūtė pradėjo dalyvauti Vidurio Va- karų rajono dailės parodose. Nemažai jos darbų yra įsigijusios amerikiečių įstaigos, korporacijos ir privati rinkėjai. Jos vėliausiu darbų paroda buvo atidaryta šių metų rugsejo 13 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje. Paroda vyks iki spalio 13 dienos.

Strasevičiūtės tapyba pasižymi optimistine fantazija, ryškiomis spalvomis, išreiškiančiomis asmeninę laisvę. Jos linijos, erdvės ir formos sukuria dina- mišką, nuolat besikeičiančią panoramą.

Ankstyvuosiuose savo darbuose dailininkė buvo pamėgusi miesto peizažą, vaizduojamą kaip spalvotų kubų įvairiaspalvės kompozicijas. Šios geometrinės formos netrukus ėmė kisti i lankstesnes, organiškas plokš- tumas. Kietos linijos užleido vietą

intuityviam spontaniškumui ir žaismingumui, atskleidamos dailininkės vidinio pasaulio dinamika. Gal todėl meno žinovai priskiria ją prie abstraktaus eks- pressionizmo (geriau: neoeks- pressionizmo) atstovų, eksploa- tuojančių emocijų ir pasamones vaizdų išsiliejimą spalvose, po- tėpiuose bei kompoziciniuose linijų ir formų judesiuose.

Nors pasamones vaidmuo yra aiškus Strasevičiūtės tapyboje, tačiau dominuoja samonė ir tvarka. Strasevičiūtės piešti daik- tai skraido erdvėje, rodo, laisvai ir spontaniškai. Tačiau kiek-

vienas yra savo vietoje, pri- laikomas griežtų kompozicinių dėsnių. Spalvos nesilieja, kur pa- kliudamos — yra derinamos gerai išlavinto estetinio pojūčio. Todėl tariamas formų samysis yra vis dėlto tvarkingas, spalvų spro- ginėjimai apmąstyti, plokštumų vieta apskaičiuota.

Šis Strasevičiūtės sugebėjimas derinti pasamoniinį spontaniš- kumą su proto uždėtais varžtais yra jos meno geroji ypatybė ir jos talento požymis. Ir eiliniam žiū- roviui abstraktus menas pasidaro labiau suprantamas, kai jame yra logika ir tvarka.

Išsižiūrėjęs i parodoje eks- pnuojamus Strasevičiūtės tapybos darbus, pajunti, kad tarp spalvo- tų taškų ir drąsų, gal net vaiko vaizduotei priekirtinių, žaismingų potėpių ir formų, atsirado kažkur matytas tikras vaizdas ir nuo- taika. Štai viename paveiks- le, tarp medžių ir šakų, pradėdi matyti lyg vaikų parką su maudymosi baseinu, medžius, sūpynes, aitvarus, klounus, žais- lus, skanumynų pripildytus kioskus. Kitame pasirodo vaikų mugės kampelis: karuselės, samysis, judesys, kimštų gyvūnų formos, ledai, prakasto arbūzo liekanos. Tarsi to būtų negana, trečiame tas pats žaismingumas: balionai, sproginėjantys fejerver- kiai, pilys, naujosios technolo- gijos žaislai, skraidantys ob- jektai, pripildantys visą dangaus plynę parašutais, skraidan- čiomis lėkštemis, aki žavin- čiais nuostabiaisais lėktuvais. Toks žaismingas malonumas padvelkė iš Strasevičiūtės pa- veikslų šias eilutes rašančiam žiūrovui. Kitas, stovėdamas prieš tą patį paveikslą, galbūt žiūrės visai ką kita. Bet taip ir turi būti. Menas kuriamas tam, kad jį sa- vaip atkurtų žiūrovas. Stra- sevičiūtės darbai, šalia žavių spalvų, įmantrių kompozicinių elementų, turi dar ir stiprų komunikacijos potencialą.

• Marijos Strasevičiūtės dar- bų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, vyksta iki spalio 13 dienos.

Marija Strasevičiūtė

„Missing Link“, 1990
Akrilis, drobė, 48" x 60"

Kultūrinė kronika

• Algirdo Landsbergio pjė- sės „Idioto pasaka“ premjera slovenų kalba įvyko šių metų spalio 4 dieną Kranj teatre, Slo- venijoje. Spektaklį sukūrė vienas žymiųjų buvusios Ju- goslavijos režisierių, Zvone Sedlbauer.

• Jubiliejinė dvidešimtoji me- tinė Lietuvių fotografijos pa- roda ši rudenį vyks nuo spalio 25 iki lapkričio 3 dienos Čiur- lionio galerijoje, Chicago'je. Šių

metų parodoje, kaip ir pernykš- tėje, bus dvi temos: viena laisva, kita rengėjų parinkta — šiemet- tinė parinktoji tema yra „Sportas“. Sporto tema nuotraukos dalyvaus konkurse ir bus pre- gmuojamos. Greta įprastinio konkurso šiais metais įvestas ir specialus konkursas jaunie- siams ir pradedantiems fotogra- fams. Premijos bus įteiktos po parodos uždarymo šių metų lapkričio 8 dieną Jaunimo cen- tro kavinėje, Chicago'je.

• Pirmaujantis Chicagos dramos teatras Goodman (200 South Columbus Drive) ši sezoną pradėjo stipria socialine David Feldshuh drama „Miss Evers' Boys“, kurioje vaizduojama gailėstingoji sesuo 1932 metais nuvykusi gydyti Alabamos ūki- ninkų, ten pasireiškus epi- demijai, ir jiems negaunant būtino penicilino. Ji parodo jiems daug nuosirdumo. Režisierius Kenny Leon pakvietas iš Atlan- tos. Aktoriai parodo daug su- gebėjimo dainavime, šokyje, šuoliuose. Šis pastatymas tę- sis iki spalio 27 dienos.